

VALTIONEUVOSTON ASETUS OPETUSTOIMEN HENKILÖSTÖN KELPOISUUSVAATIMUKSISTA ANNETUN ASETUKSEN MUUTTAMISESTA

1 Nykytila

Voimassa olevat kelpoisuusvaatimukset

Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset on määritelty vuonna 1998 annettulla asetuksella. Ammatillisten opintojen opettajan kelpoisuuden saavuttaminen edellyttää soveltuvaa koulutusta, käytännön työkokemusta ja pedagogisia opintoja. Kelpoisuuden tuottavan tutkinnon osalta asteikko on asetuksessa olevat siirtymäsäännökset huomioon ottaen lavea: soveltuvasta ylemmästä korkeakoulututkinnosta opisto- ja korkea-asteen tutkintoon. Tutkinnon soveltuvuudesta päättää koulutuksen järjestäjä. Kaupan ja hallinnon alan sekä sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa kelpoisuusvaatimuksena on soveltuva ylempi korkeakoulututkinto tai jollei soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa ole soveltuva ammattikorkeakoulututkinto. Viestintä- ja kuvataidealan sekä teatteri- ja tanssialan koulutuksessa opettajaksi on kelpoinen myös henkilö, jolla on vähintään kolmen vuoden soveltuvat opinnot kotimaisessa tai ulkomaisessa alan oppilaitoksessa sekä alalla saavutettu taiteellinen tai muu ammatillinen ansioituneisuus. Opetusministeriö voi lisäksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 40 §:n mukaan myöntää erityisistä syistä erivapauden rehtorin ja opettajan kelpoisuusvaatimuksista.

Ammatilliseen koulutukseen valmistavien ja valmentavien koulutusten (vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus sekä ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus) osalta ei ole säädetty erillisiä kelpoisuusvaatimuksia. Valmistavat ja valmentavat koulutukset ovat osa ammatillista peruskoulutusta. Opettajien kelpoisuusvaatimukset määräytyvät näin ollen opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen perusteella. Valmistavien koulutusten opettajilla tulee olla joko yhteisten opintojen tai ammatillisten opintojen opettajan kelpoisuus, vammaisten valmentava ja kuntouttavan koulutuksen opettajilla tulee olla myös erityisopettajan kelpoisuus.

Rehtoriksi on kelpoinen henkilö, jolla on ylempi korkeakoulututkinto tai soveltuva ammattikorkeakoulututkinto, asianomaisen koulumuodon opettajan kelpoisuus, riittävä työkokemus opettajan tehtävistä sekä opetushallinnon tutkinto, opetushallinnon opinnot taikka muulla tavalla hankittu riittävä opetushallinnon tuntemus.

Ammatillisen koulutuksen opettajat 2008

Kevätlukukaudella 2008 ammatillisessa koulutuksessa työskenteli yhteensä noin 14 700 opettajaa, joista ensisijaisesti yhteisten opintojen opettajia oli 2 928 ja ammatillisten opintojen opettajia 11 789. Ammatillisen koulutuksen opettajista 72 % oli muodollisesti kelpoisia hoitamaansa tehtävään. Suomenkielisistä yhteisten aineiden opettajista 76 prosenttia (ruotsinkielisistä 74 prosenttia) ja ammatillisten aineiden opettajista 72 prosenttia (ruotsinkielisistä 57 prosenttia) oli kelpoisia hoitamaansa

tehtävään. Kelpoisuuden puuttumisen syynä oli ennen kaikkea opettajalta vaadittavien pedagogisten opintojen puuttuminen, 78 prosenttia ((3 207), tehtävään vaadittava tutkinto tai oppimäärä puuttui 1 827 opettajalta. Kelpoisuuden vajavuudet esiintyvät eri tehtävätyyppiryhmissä eri tavoin. Päätoimisista tuntiopettajista lähes puolella ei ollut muodollista kelpoisuutta. Sivutoimisista tuntiopettajista vailla muodollista kelpoisuutta oli 33 %. Parhaiten kelpoisia tehtäviinsä oli rehtorit (93 %) ja apulaisrehtorit/johtajat (89 %) ja lehtorit (93 %). Kelpoisten opettajien määrä ruotsinkielisessä opetuksessa on selvästi pienempi kuin suomenkielisessä opetuksessa. Ammatillisessa peruskoulutuksessa opettajista on muodollisesti kelpoisia 61 prosenttia.

2 Nykytilan arviointia

Ammatillisen koulutuksen toimintakentässä on tapahtunut monenlaisia muutoksia sen jälkeen, kun voimassa olevat kelpoisuusvaatimukset on säädetty. Työ- ja elinkeinon elämä eri toimialojen osaamisvaatimukset poikkeavat toisistaan, mikä aiheuttaa erilaistuneita vaatimuksia ammatillisten opintojen opettajien osaamista kohtaan, erityisesti alakohtaisen ammattitaidon osalta. Yhtäältä edellytetään laaja-alaista alan osaamista, mutta toisaalta monilla toimialoilla ammattitaitovaatimuksissa korostuu syvälinen ja myös erikoistunut käytännön erityisosaaminen. Tämä vaikuttaa niin tutkinnon suorittaneilta edellytettävään osaamiseen kuin ammatillisten opettajien osaamisvaatimukseen. Työelämälähtöinen opetus edellyttää opettajalta usein vahvaa käytännön ammattitaitoa laaja-alaisen toimialan ammattitaidon sekä ammattiteoreettisen osaamisen ohella. Opettajilta edellytetään myös oppimisvalmiuksiltaan erilaisien opiskelijoiden oppimisen tukemiseen liittyvää pedagogista osaamista. Nämä muutokset vaikuttavat opetustoimen henkilöstön osaamisvaatimukseen ja kytkeytyvät niin ammattialakohtaiseen osaamiseen kuin pedagogiseen osaamiseen ja työelämävalmiuksiin.

Ammatillisen koulutuksen kehittämisessä keskeisenä painopisteenä on työelämäyhteyksien vahvistaminen. Työpaikalla tapahtuva opiskelu, ammattiosaamisen näytöt ja näyttötutkinnot ovat muuttaneet olennaisesti oppimis- ja opetuskuultuuria. Opetushallitus on äskettäin uudistanut ammatillisten perustutkintojen perusteet. Tutkintojen työelämävastaavuutta ja yrittäjyyttä on vahvistettu. Tutkinnon osat määritellään työelämän toimintakokonaisuuksina ja työelämässä vaadittavana osaamisena. Ammatillisten perustutkintojen joustavuutta on lisätty tutkinnon perusteiden uudistamisen yhteydessä monipuolistamalla mahdollisuuksia valita tutkintoihin osia muista ammatillisista tutkinnoista (perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkinto) tai ammattikorkeakoulututkinnoista. Joustavuus mahdollistaa opiskelijalle yksilöllisten opintopolkujen laatimisen ja ammatillisena peruskoulutuksena järjestettävän koulutuksen järjestäjälle mahdollisuuden vastata alueellisen ja paikallisen työelämän tarpeisiin. Laajat ja modulaariset tutkinnot sekä mahdollisuus valita tutkinnon osia myös muista tutkinnoista asettavat haasteita myös ammatillisten opettajien osaamiselle.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjaverkko on muuttunut viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana merkittävästi. Koulutuksen järjestäjien määrä on vähentynyt ja koko kasvanut, minkä myötä tehtäväkenttä on monilta osin laajentunut ja monipuolistunut. Suurten ja monialaisten järjestäjien ohella järjestäjäkentässä on monia pitkälle erikoistuneita ja pieniä koulutuksen järjestäjiä. Ammatillisen koulutuksen rakenteellista kehittämistä toteutetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjaverkon koostamisen vauhdittamishankkeen puitteissa. Vauhdittamishankkeella ja sen taustalla

olevalla ammattiopistostrategialla pyritään riittävän vahvan rakenteellisen ja taloudellisen perustan muodostamiseen ammatillisen koulutuksen järjestämiselle alueilla ja eri alojen koulutuksessa sekä koulutuksen vaikuttavuuden ja tehokkuuden lisäämiseen. Ammattiopistostrategia ja lisääntyvä työelämäyhteistyö asettaa uusia haasteita ammatillisen koulutuksen järjestämiselle ja johtamiselle.

Voimassa olevat ammatillisten opettajien kelpoisuusvaatimukset on koettu ongelmallisiksi vaadittavan koulutuksen osalta erityisesti eräissä tekniikan ja liikenteen alan koulutuksissa mm. kuljettajakoulutuksen, kone- ja metallialan koulutuksen, lentokoneasentajakoulutuksen sekä luonnonvara- ja ympäristöalalle sijoittuvan metsäkoneen kuljettajakoulutuksen kohdalla. Tekniikan ja liikenteen alaan liittyvät ongelmat ovat tulleet selkeästi opetus- ja kulttuuriministeriön saamassa palautteessa sekä ammatillisten aineiden opettajien ja rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia selvittäneen työryhmän (2010:5) asiantuntijakuulemisissa. Työryhmässä kiinnitettiin huomiota tekniikan ja liikenteen alalle sijoittuvan kiinteistöpalvelujen perustutkinnon ja matkailu-, ravitsemis- ja talousalalle sijoittuvan kotityö- ja puhdistuspalvelujen perustutkinnon samankaltaisiin osaamis- ja ammattitaitovaatimuksiin. Työryhmässä nousi esille myös tanssialan sekä sirkusalan koulutuksen erityispiirteet.

3 Ammatillisen koulutuksen rehtoreiden ja ammatillisten opintojen opettajien kelpoisuusvaatimuksiin esitettävät muutokset

2 §. Rehtorin kelpoisuus. Ammatillisen peruskoulutuksen rehtorin työkokemusvaatimusta esitetään muutettavaksi siten, että rehtorilta edellytettäisiin riittävää työkokemusta opettajan ja muista opetusalan tehtävistä. Rehtorin tehtävien hoitamisen kannalta on tarkoituksenmukaista edellyttää opettajankokemusta, mutta myös muunlainen opetusosalalla hankittu työkokemus, opettajankokemuksen lisäksi, esimerkiksi erilaisista suunnittelu tai hallinnollisista tehtävistä täyttäisi kelpoisuusvaatimukset tältä osin.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 40 §:n mukaan jokaisella oppilaitoksella, jossa järjestetään ammatillista koulutusta tulee olla toiminnasta vastaava rehtori. Rehtori vastaa oppilaitoksen hallinnollisesta sekä pedagogisesta johtamisesta. Pykälää esitetään muutettavaksi siten, että ammatillisen peruskoulutuksen rehtorilta edellytettäisiin aina ylempi korkeakoulututkinto. Voimassaolevan asetuksen mukaan ammatillisen koulutuksen rehtoriksi on kelpoinen myös soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut henkilö. Suuret ja monialaiset koulutuksen järjestäjäorganisaatiot edellyttävät rehtoreilta laaja-alaista hallintoon, talouteen sekä henkilöstön johtamiseen liittyvää osaamista ja perehtyneisyyttä työ- ja elinkeinoelämään. Vastavanlaista osaamista edellytetään myös volyymiltään pienempien, mutta pitkälle erikoistuneiden koulutuksen järjestäjäorganisaatioiden rehtoreilta Säännöksessä esitetään tämän vuoksi, että rehtorilta edellytettäisiin aina ylempää korkeakoulututkintoa.

Muilta osin ammatillisen peruskoulutuksen rehtorin kelpoisuusvaatimukset esitetään pidettäväksi ennallaan. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmistavaa koulutusta sekä muuta ammatillista lisäkoulutusta antavan oppilaitoksen rehtorin kelpoisuusvaatimuksiin ei esitetä muutoksia.

13 §. Ammatillisten opintojen opettajan kelpoisuus. Ammatillisten opintojen opettajien kelpoisuusvaatimuksiin esitetään muutoksia vaadittavan tutkinnon osalta. Lisäksi työkokemusvaatimusta esitetään täsmennettäväksi.

Pykälän 1 momenttia esitetään muutettavaksi siten, että ammatillisten opintojen opettajilta edellytettäisiin pääsääntöisesti soveltuvaa korkeakoulututkintoa. Korkeakoulututkinnoilla tarkoitetaan tässä korkeakoulututkintojen järjestelmästä annetun asetuksen (464/1998) 1 §:n 1 ja 3 kohdissa tarkoitettuja tutkintoja, kuten yliopistoissa suoritettavia alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä ammattikorkeakouluissa suoritettavia ammattikorkeakoulututkintoja ja ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja. Kelpoisuusvaatimuksia halutaan esityksellä selkeyttää ja yhdenmukaistaa vaadittavan tutkinnon osalta. Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla ei edellytettäisi enää ylempää korkeakoulututkintoa, vaan kelpoisuuden tuottaisi yhdenmukaisesti muiden alojen kanssa soveltuva korkeakoulututkinto. Koulutuksen järjestäjä päättää opetustehtävästä ja näin ollen myös tutkinnon soveltuvuudesta opetustehtävän vaatimusten perusteella.

Pykälän 1 momentin kolmatta kohtaa muutettaisiin siten, että ammatillisten opintojen opettajalta edellytettäisiin vähintään kolmen vuoden käytännön työkokemusta opetustehtävän sisältöä lähinnä vastaavissa tehtävissä. Muutoksella halutaan korostaa ja täsmentää sitä, että vaadittavan työkokemuksen laatu ja relevanssi tulee arvioida opetustehtävään liittyvien osaamisvaatimusten näkökulmasta. Työkokemusta voi hankkia myös yrittäjänä edellyttäen, että yritystoiminta liittyy olennaisesti opetustehtävään ja se voidaan osoittaa luotettavasti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin edellytyksistä, joilla voidaan poiketa 1 momentin 1 kohdan soveltuvaa korkeakoulututkintoa koskevasta vaatimuksesta. Soveltuvaa korkeakoulututkintoa koskevasta vaatimuksesta voitaisiin poiketa edellyttäen, että korkeakoulututkintojen järjestelmässä ei ole koulutuksen järjestäjän päättämän opetustehtävän edellyttämää soveltuvaa korkeakoulututkintoa. Korkeakoulututkintojen järjestelmästä säädetään korkeakoulututkintojen järjestelmästä annetussa asetuksessa (464/1998). Ammatillisessa koulutuksessa on yksittäisiä tutkintoja, joihin liittyen korkeakoulututkintojen järjestelmässä ei ole opetustehtävän näkökulmasta soveltuvaa korkeakoulututkintoa. Soveltuva korkeakoulututkinto ei ole esimerkiksi kondiittorialalla sekä ratsastuksen opettajilla.

Soveltuvaa korkeakoulututkintoa koskevasta vaatimuksesta voitaisiin poiketa myös silloin, kun koulutuksen järjestäjän päättämässä opetustehtävässä painottuu edellytyksenä erityisen vahva tai erikoistunut käytännön ammattitaito. Ammatillisessa peruskoulutuksessa opetustehtävät voivat olla tutkinnosta/alasta riippuen hyvin erityyppisiä, laaja-alaisia ja teoreettispainotteisia tai hyvin erikoistunutta käytännön osaamista vaativia. Tutkintojen ja koulutusohjelmien erilaisista ammattitaitovaatimuksista johtuen tarvitaan osaamisperustaltaan ja -profiililtaan erilaisia opettajia. Käytännön ammattitaitoa koskevat vaatimukset korostuvat erityisesti eräissä tekniikan ja liikenteen alan koulutuksissa (esimerkiksi kuljettajakoulutus, kiinteistönhoidon koulutus, rakennusala, lentokoneasennus, autokorin korjaus ja automaalaus), hotelli-, ravintola- ja cateringalalla (esimerkiksi kotityö- ja puhdistuspalveluala) sekä luonnonvara-alalla (esim. metsäkoneenkuljettaja-koulutus). Myös muilla aloilla voi olla vastaavaa tarvetta erityistilanteissa.

Tekniikan ja liikenteen alalla korkeakoulututkinnon (YO tai AMK) suorittaneilla henkilöillä ei ole välttämättä riittävää käytännön osaamista eikä työelämäkokemusta tutkinnon perusteiden edellyttämien osaamisvaatimusten näkökulmasta. Käytännön työkokemuksen hankkiminen tutkinnon suorittamisen jälkeen voi olla ongelmallista, koska alan työntekijältä edellytettävä perusosaaminen puuttuu. Samasta syystä opettajan osaamisen päivittäminen voi myös estyä. Soveltuva korkeakoulututkinto ja sen jälkeen hankittu työkokemus eivät näin ollen kaikissa tilanteissa varmista käytännön ammattitaitoa, jota perustutkinnoissa ja niiden koulutusohjelmissa edellytetään.

Kuljettajakoulutuksen ammatillisten opintojen opettajalta edellytetään insinöörin (AMK) tutkintoa (240 op) opettajan pedagogisia opintoja (60 op) sekä liikenneopettajan tutkintoa (100 op) yhteensä 300 opintopistettä sekä lisäksi vähintään kolmen vuoden työkokemusta alalla, josta tulee vähintään 2 vuotta olla C tai D-luokan ajoneuvon päätoimisena kuljettajana. Ellei soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittaneella ole aikaisempaa kuljettajakokemusta, niin kuljettajakokemusvaatimus voi muodostua esteeksi opettajauraa harkitsevalle. Liikenneopettajatutkinnosta päättää liikenne- ja viestintäministeriö. Liikenneopettajakoulutuksen järjestämisestä säädetään valtioneuvoston asetuksessa (358/2003) liikenneopettajakoulutuksen järjestämisestä. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuun tutkintorakenteeseen on sisällytetty 1.1.2010 lukien liikenneopettajan erikoisammattitutkinto.

Lentokoneasentajakoulutukseen osittain soveltuvaa koulutusta annetaan Suomessa vain teknisessä korkeakoulussa (teoreettiset opinnot) ja Tampereen ammattikorkeakoulussa (suuntautumisopinnot) sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (logistiset opinnot). Ilmavoimien lentoteknisen koulutuksen ja soveltuvan teknisen perustutkinnon voidaan kuitenkin katsoa antavan hyvät valmiudet toimia lentokoneasentajakoulutuksen opettajana. Lentotekninen perus-, mestari- ja luutnanttikurssi antavat valmiudet toimia opettajina ja käytännön harjoituksen valvojana, ohjaajana ja käytännön kokeita vastaanottavana opettajana. Suorittaakseen em. kurssit/tutkinnot henkilölle on kertynyt runsaasti työkokemusta ja monipuolisesti erilaisia lentotekniseen alaan liittyviä tyyppi/järjestelmä- ja laitekoulutuksia.

Luonnonvara- ja ympäristöalan osalta opettajien osaamisen kannalta ongelmana on esiin noussut erityisesti metsäkoneenkuljettajakoulutus. Metsätalousinsinöörit ovat kelpoisia opettamaan metsäkoneenkuljettajakoulutuksessa vaadittavan tutkinnon osalta. Henkilöllä ei välttämättä ole kuitenkaan tosiasiallisesti kaikilta osin riittävää ammattitaitoa käytännön työn opettamiseen, ellei hän ole harjaantunut metsäkoneenkuljettamiseen. Tästä syystä erityisesti metsäkoneenkuljetukseen ja metsäkoneasennukseen liittyviin opetustehtäviin tulisi voida olla tutkinnon osalta kelpoinen henkilö, jolla on muu korkein soveltuva tutkinto, esimerkiksi erikoisammattitutkinto sekä vahva käytännön ammattitaito.

Soveltuvaa korkeakoulututkintoa koskevasta vaatimuksesta poikkeaminen edellyttäisi lisäksi, että henkilöllä on koulutuksen järjestäjän päättämään opetustehtävään soveltuva erikoisammattitutkinto, tai jollei tutkintorakenteessa (opetusministeriön asetus (24/2009) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu tutkintorakenteesta) ole soveltuvaa erikoisammattitutkintoa, muu soveltuva tutkinto tai koulutus (esimerkiksi opistoasteen tutkinto, liikenneopettajan tutkinto tai puolustusvoimien lentokoneasentajakoulutus/pätevyys)1 momentin 2 kohdassa tarkoitettut

opettajan pedagogiset opinnot sekä vähintään viiden vuoden pituinen käytännön työkokemus opetustehtävän sisältöä lähinnä vastaavissa tehtävissä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksessa edellytettäisiin 13 §:n 1 momentin 1 kohdan pääsäännöstä poiketen ylempää korkeakoulututkintoa. Sosiaali- ja terveystieteiden alalla ei tarkoiteta tässä esityksessä sosiaali-, terveystieteiden ja liikunta-alan koulutusala, vaan pelkästään sosiaali- ja terveystieteiden opintoja. Liikunta-alan opettajien osalta kelpoisuuden tuottaa yhteisten opintojen opettajan kelpoisuus tai ammatillisten opintojen opettajan kelpoisuus. Sosiaali- ja terveystieteiden opettajalta voidaan edellyttää laajapohjaisen ammatillisen ja hoitotieteellisen osaamisen lisäksi myös muuta monitieteellistä osaamista ja tietoperustaa. Tämän vuoksi kelpoisuusvaatimus esitetään säilytettäväksi nykyisellään ylempänä korkeakoulututkintona. Toisaalta sosiaali- ja terveystieteiden alalla on monia ammatteja ja tehtäviä, joissa erikoistuneempi käytännön osaaminen painottuu ja siksi myös soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon ja vahvan ja riittävän laaja-alaisen työkokemuksen tulisi tuottaa kelpoisuus opettajan tehtäviin. Tällöin henkilöltä edellytettäisiin vähintään viiden vuoden käytännön työkokemusta soveltuvaa ammattikorkeakoulututkintoa vastaavissa sosiaali- ja terveystieteiden tehtävissä. Lähihoitajakoulutuksessa opettajalta edellytettäisiin aina ylempää korkeakoulututkintoa tai vaihtoehtoisesti soveltuvaa ammattikorkeakoulututkintoa ja vähintään viiden vuoden työkokemusta sosiaali- ja terveystieteiden alalta.

Korkeakoulututkintojen järjestelmässä ei ole hammastekniikan opettamiseen soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa. Kelpoisuuden tuottaisi, kuten nykyisinkin, soveltuva ammattikorkeakoulututkinto. Lisäksi edellytettäisiin 13 §:n 2 momentissa säädettäväksi esitettävää vähintään viiden vuoden pituista käytännön työkokemusta.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin siitä, että sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksessa soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa tai soveltuvaa ammattikorkeakoulututkintoa koskevasta kelpoisuusvaatimuksesta voitaisiin poiketa 2 momentissa säädettäväksi esitetyllä tavalla hiusalan ja kauneudenhoitoalan ammatillisten tutkintojen osalta, koska kysymyksessä ovat käytännöllispainotteiset koulutukset. Hiusalan sekä kauneudenhoitoalan koulutukseksensa kelpoisuuden tuottaisi myös soveltuva erikoisammattitutkinto.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että tanssialan sekä sirkusalan koulutuksessa voitaisiin poiketa 13 §:n 1 momentin 1 kohdan pääsäännöstä. Tanssi- ja sirkusalan koulutuksessa opiskelijamäärät ovat pieniä ja koulutusjärjestelmä ei vielä kaikilta osin tuota riittävästi osaajia, erityisesti balettianssin opetukseen sekä sirkusalan koulutukseen, joissa edellytetään hyvin erikoistunutta osaamista. Balettianssin opetusta samoin kuin sirkusalan perustutkintoon johtavaa koulutusta järjestää vain yksi koulutuksen järjestäjä. Tanssialan sekä sirkusalan osalta esitetään alan erityispiirteet huomioon ottaen 5 momentissa, että kelpoisuuden tuottaisi myös vähintään kolmen vuoden laajuiset soveltuvat opinnot sekä alalla saavutettu taiteellinen tai muu ammatillinen ansioituneisuus. Kelpoisuusvaatimukset vastaisivat tältä osin voimassa olevia kelpoisuusvaatimuksia.

Viestintä- ja kuvataidealan koulutuksessa on kelpoinen voimassa olevien säännösten mukaan myös henkilö, jolla on vähintään kolmen vuoden soveltuvat opinnot kotimaisessa tai ulkomaisessa alan oppilaitoksessa sekä alalla saavutettu taiteellinen tai

muu ammatillinen ansioituneisuus. Viestintä- ja kuvataidealojen koulutuksen suorittaneita valmistuu runsaasti ammattikorkeakouluista ja yliopistoista. Kelpoisuusvaatimuksia esitetään tämän vuoksi muutettavaksi näiden koulutusten osalta siten, että kelpoisuusvaatimuksena edellytettäisiin aina soveltuvaa korkeakoulututkintoa.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin muista tilanteista, joissa 1 momentissa säädetyistä kelpoisuusvaatimuksista voitaisiin poiketa. Poikkeaminen olisi mahdollista kahdenlaisissa tilanteissa. Ensinnäkin silloin, kun koulutus olisi luonteeltaan muuta kuin näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta. Tällöin kyse olisi muusta kuin näyttötutkintoon johtavasta ammatillisesta lisäkoulutuksesta. Käytännössä koulutus olisi luonteeltaan lyhytkestoista täydennyskoulutusta, esimerkiksi atk-ajokorttikoulutusta, kielikoulutusta, tulityökorttikoulutusta tai muunlaisesta, esimerkiksi työpaikan erityistarpeista lähtevästä koulutuksesta.

Toiseksi poikkeaminen olisi mahdollista silloin, kun kyse olisi ammatillisissa erikoisoppilaitoksissa annettavasta ammatillisesta lisäkoulutuksesta. Ammatilliset erikoisoppilaitokset ovat teollisuuden ja palvelualojen yritysten oppilaitoksia, jotka kouluttavat työntekijöitä pääasiassa taustayhteisön tarpeisiin. Ammatillisista erikoisoppilaitoksista säädetään ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) 4 §:n 3 momentissa. Erikoisoppilaitoksissa annettava koulutus on pääsääntöisesti luonteeltaan lyhytkestoista täydennyskoulutusta. Joissakin erikoisoppilaitoksissa järjestetään myös pitkäkestoista, muun muassa näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta.

Edellä mainituissa tapauksissa ammatillista lisäkoulutusta olisi kelpoinen erityisestä syystä antamaan henkilö, joka on suorittanut alan erikoisammattitutkinnon tai jolla muutoin on koulutuksen tai työkokemuksen avulla hankittu korkea ammattitaito. Tällöin henkilöltä ei edellytettäisi opettajan pedagogisia opintoja. Etenkin ammatillisissa erikoisoppilaitoksissa, joissa opettajat usein rekrytoidaan niiden taustayhteisöistä, opettajien tärkein rekrytointikriteeri on käytännön työkokemuksella hankittu vahva alan ammattitaito. Ammatillista lisäkoulutusta järjestävissä oppilaitoksissa on lisäkoulutuksen luonteen vuoksi usein tarvetta saada opettajiksi henkilöitä, joilla on eri tavoin hankittua alan erikoisosaamista, vaikka heillä ei olisi opettajankoulutusta.

13 a §. *Ammatillisten opintojen opetuksen antaminen ilman pedagogisten opintojen suorittamista.* Voimassa olevan asetuksen 13 §:n 4 momentti esitetään selvyuden vuoksi siirrettäväksi omaan pykäläänsä. Säännöksen sisältöä ei esitetä muutettavaksi. Pykälässä säädettäisiin siitä, että ammatillisten opintojen opetusta on 13 §:n 1 momentin 2 kohdan estämättä oikeutettu antamaan myös henkilö, joka on otettu opettajaksi ehdolla, että hän kolmen vuoden kuluessa palvelussuhteen alkamisesta suorittaa mainitussa kohdassa tarkoitetut opettajan pedagogiset opinnot.

13 b §. *Ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa ja valmentavaa koulutusta antavien opettajien kelpoisuus.* Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta sekä maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta olisi esityksen mukaan kelpoinen antamaan henkilö, jolla olisi tässä asetuksessa säädetty ammatillisten tai yhteisten opintojen opettajan kelpoisuus. Vammaisten valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta olisi kelpoinen antamaan henkilö, jolla olisi asetuksen 16 §:ssä säädetty erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus. Esitetyt kelpoisuusvaatimukset vastaisivat voimassa olevia kelpoisuusvaatimuksia, selkeyden vuoksi niistä vain säädettäisiin omassa pykälässään.

16 §. *Erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus.* Pykälän 1 momentissa viitataan kasvatustietueellisista tutkinnoista ja opettajankoulutuksesta annetun asetuksen (576/1995) 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun erityisopettajien koulutukseen. Tämä asetus on kumottu 1.8.2005 voimaan tulleella valtioneuvoston asetuksella yliopistojen tutkinnoista (79472004). Momenttiin esitetään tämän vuoksi lisättäväksi viittaus tutkintoasetuksen 19 §:n 1 momenttiin 3 kohdassa säädettyihin erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antaviin opintoihin.

Pykälään esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin, että laaja-alaiset erityisopettajat olisivat kelpoisia opettamaan erityisopetuksena annettavaa yhteisten opintojen opetusta. Kelpoisuuden tuottaisi tältä osin soveltuva ylempi korkeakoulututkinto sekä erityisopettajan opinnot. Ammattitaitoa täydentävien opintojen, esimerkiksi matematiikka, toinen kotimainen kieli, vieraat kielet, kohdalla erityisesti vaikeimmin vammaisten osalta osaamisvaatimukset painottuvat peruslaskutoimituksiin ja peruskielitaitoon. Tällöin ei ole aina tarkoituksenmukaista edellyttää opettajalta vähintään 120 opintopisteen laajuisia opintoja opetettavassa aineessa. Myös joissakin yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa on ollut hyviä kokemuksia laaja-alaisen erityisopettajien käytöstä. Laaja-alaiset erityisopettajat ovat tukeneet muita opettajia erityisopetukseen liittyvissä kysymyksissä sekä toimineet erityisopetuksen kehittämiseen liittyvissä tehtävissä.

23 §. *Väliaikaisesti opetusta antavan henkilön kelpoisuus.* Pykälään esitetään lisättäväksi uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin, että ammatillisten opintojen opetusta voitaisiin määrätä enintään kahdeksi vuodeksi antamaan henkilö, joka ei täytä kelpoisuusvaatimuksia, mutta jolla olisi opetustehtävän edellyttämä riittävä koulutus ja vahva käytännön ammattitaito. Tällainen henkilö voitaisiin määrääjäksi määrätä antamaan opetusta yli vuodeksi vain, jos opetustehtävän edellyttämät kelpoisuusvaatimukset täyttäviä henkilöitä ei olisi saatavilla tai jos siihen olisi muu erityinen syy. Tällainen erityinen syy voisi olla olemassa esimerkiksi silloin, kun koulutuksen järjestäjä haluaisi rekrytoida vahvan käytännön ammattitaidon omaavan henkilön opetustehtäviin tai edistää työelämän asiantuntijoiden ja opetushenkilöstön vaihtoa. Koulutuksen järjestäjä päättäisi henkilön koulutuksen ja ammattitaidon riittävydestä.

4 Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Asetuksen ehdotetaan tulevan voimaan 1 päivänä elokuuta 2011.

Aikaisemmin saavutetun kelpoisuuden säilyminen. Ennen tämän asetuksen voimaantuloa kelpoisuuden saavuttaneet ammatillisten opintojen opettajat ja erityisopettajat säilyttäisivät kelpoisuutensa antaa vastaavaa opetusta. Kelpoisuuden säilyminen ei edellytä, terveystiedon opettajia koskevaa poikkeusta lukuunottamatta, että henkilö olisi palvelussuhteessa asetuksen voimaantullessa.

Henkilö, joka asetuksen voimaantullessa täyttäisi ammatillisen koulutuksen rehtorin kelpoisuusvaatimukset ammatillisen koulutuksen opettajankelpoisuutta ja opettajakokemusta koskevin osin olisi kelpoinen toimimaan edelleen rehtorin tehtävissä. Kelpoisuuden säilyminen ei edellyttäisi, että henkilö olisi suorittanut rehtorilta edellyttävän opetushallinnon tutkinnon tai muut opetushallinnon opinnot.

Kohdassa 3 säädettäisiin eräiden ammatillista lisäkoulutusta antaneiden opettajien kelpoisuuden säilymisestä. Henkilö, joka asetuksen voimaan tullessa oli kelpoinen erityisestä syystä antamaan ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmistavaa koulutusta, säilyttäisi kelpoisuuden antaa vastaavaa ammatillista lisäkoulutusta.

Kohdassa 4 säädettäisiin terveystiedon opetusta antavan opettajan kelpoisuuden säilymisestä. Terveystieto lisättiin yhteisten opintojen opintoihin ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 12 §:n 2 momenttiin sisältyvään yhteisten aineiden luetteloon 1.8.2001 voimaan tulleella lailla. Ammatillisessa koulutuksessa annettavaan terveystiedon opetukseen liittyy siirtymäkausi, jonka aikana myös eräät muut opettajat ovat edelleen kelpoisia antamaan terveystiedon opetusta. Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen (2001/614) siirtymäsäännöksen mukaan ammatillisessa koulutuksessa terveystiedon opetusta on kelpoinen antamaan vuoden 2011 heinäkuun saakka myös henkilö, joka oli elokuun alussa 2001 voimaan tulleilla säännöksillä kumottujen säännösten mukaan kelpoinen antamaan liikunnan ja terveystiedon opetusta. Aikaisempien säännösten mukaan liikunnan ja terveystiedon opetusta antoivat liikunnanopettajat, joilla oli liikuntatieteiden maisterin tai aikaisempi vastaava tutkinto. Voimaantulosäännöksen mukaan lisäksi sellainen henkilö, joka on ennen elokuun alkua 2001 valittu opiskelemaan liikunnanopettajan kelpoisuuden tuottavia opintoja, on koulutuksen suoritettuaan kelpoinen antamaan edellä mainitun siirtymäkauden ajan terveystiedon opetusta, jos hän täyttää muut yhteisten aineiden opettajilta vaadittavat kelpoisuusvaatimukset. Siirtymäkauden jälkeen terveystiedon opetusta antavalta opettajalta vaaditaan yhteisten opintojen opettajan kelpoisuus.

Terveystiedon opetusta ammatillisessa koulutuksessa olisi 4 kohdan mukaan kelpoinen antamaan ammatillisessa koulutuksessa kelpoisuusasetuksen 14 §:n estämättä myös henkilö, joka oli 1 päivänä elokuuta 2001 kelpoinen antamaan liikunnan ja terveystiedon opetusta ja jonka palvelussuhde tässä tehtävässä olisi alkanut heinäkuun 2011 loppuun mennessä.

5 Esityksen vaikutukset

Kelpoisuusehtojen muuttamisella ei olisi sellaisenaan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia valtion eikä kuntien talouteen. Ammatillisen opettajankoulutuksen lisääminen aiheuttaisi lisäkustannuksia valtiolle.

Esityksen voidaan arvioida selkeyttävän kelpoisuusvaatimuksia sekä tuovan niihin tarvittavaa toimialakohtaista joustoa työelämän osaamistarpeiden mukaisesti. Työelämän eri toimialojen tehtävät ja niihin liittyvät ammattitaitovaatimukset poikkeavat toisistaan siinä määrin, että kelpoisuusvaatimusten määrittelemine kaikkien alojen osalta yhdenmukaisesti ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista. Kelpoisuusvaatimusten muuttaminen helpottaa osaavan henkilöstön rekrytointia erityisesti niillä aloilla ja tutkinnoissa, joissa opettajien osaamisessa sekä myös ammattitaitoisten ja kelpoisuusvaatimukset täyttävien opettajien saatavuudessa on ollut merkittävimpiä ongelmia. Esitykset edistävät opetustoimen henkilöstön tarkoituksenmukaista rekrytointia myös ammatillisen koulutuksen palvelukyvyyn ja työelämälähtöisyyden vahvistamiseen tähtäävän ammattiopistostrategian näkökulmasta. Kelpoisuusvaatimusten muuttamisen voidaan arvella vähentävän tarvetta hakea erivapautta opettajan ja rehtorin kelpoisuusvaatimuksista.

Kelpoisuusvaatimusten muuttamisen ei arvioida lisäävän merkittävästi ammatillisen opettajankoulutuksen tarvetta, mutta muutokset saattavat lisätä erilaisella pohjakoulutuksella opettajankoulutukseen hakeutumista. Opettajatarpeeseen vaikuttaa ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien määrä. Opiskelijavolyymiä on lisätty vuosina 2008–2010 noin 12 000 opiskelijapaikalla. Tämän voidaan arvioida lisäävän opettajatarvetta noin 1000 opettajalla. Opettajatiedonkeruun 2008 mukaan ammatillisten opintojen opettajalta puuttui vaadittavat pedagogiset opinnot noin 3 200 opettajalta, näistä osalta puuttuu myös vaadittava tutkinto ja/tai työkokemus. Opettajatarpeeseen vaikuttaa olennaisesti myös ammatillisten opintojen opettajien ikärakenne. Ammatillisten opintojen opettajista yli puolet toimii tekniikan ja liikenteen alalla sekä sosiaali-terveys- ja liikunta-alalla Tekniikan ja liikenteen alalla yli puolet opettajista on vähintään 50 vuotta tai yli. Opettajien ikärakenne on haasteellinen myös sosiaali- ja terveysalalla, luonnonvara- ja ympäristöalalla sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla. Ammatillisen koulutuksen tarjonnan lisääminen, kelpoisuustilanne sekä ikärakenteen haasteellisuus aiheuttavat sen, että ammatillista opettajankoulutusta on lisättävä merkittävästi. Ammatillisen opettajakoulutuksen tarpeisiin on pyritty vastaamaan osittain jo aiemmin tehdyillä lisäyksillä, jotka perustuivat vuonna 2003 tehtyyn opettajantarve-ennakointiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää yhdessä keskeisten sidosryhmätahojen kanssa toimenpideohjelman ammatillisten opettajien kelpoisuustilanteen parantamiseksi, muutosten seurannan toteuttamiseksi sekä osaamisen vahvistamiseksi ja työn vetovoiman lisäämiseksi.

Esitettävien muutosten voidaan arvioida vaikuttavan myös opettajankoulutusvalintoihin. Ammatillisesta opettajankoulutuksesta annetun lain (356/2003) 7 §:n mukaan opettajankoulutukseen voidaan ottaa henkilö, jolla on sellainen koulutus ja työkokemus, joka vaaditaan ammattikorkeakoulun tai ammatillisen oppilaitoksen opettajan virkaan tai toimeen, jollei opettajankoulutus sisälly ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen. Lain 8 §:n mukaan ammattikorkeakoulu päättää koulutustehtävän rajoissa opettajankoulutukseen vuosittain otettavien opiskelijoiden määräästä. Ammatillisen opettajakoulutuksen opiskelijavalinnan perusteista ja valintakokeen järjestämisestä päättää ammattikorkeakoulu. Hakijoihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita.

Opettajakoulutukseen voidaan mainittujen säännösten mukaan ottaa vain henkilö, joka täyttää opettajankoulutukseen ottamisen edellyttämät kelpoisuusvaatimukset.

Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen 13 §:n 4 momentin mukaan opetusta on kelpoinen antaman myös henkilö, joka on otettu opettajaksi ehdolla, että hän kolmen vuoden kuluessa palvelussuhteen alkamisesta suorittaa opettajan pedagogiset opinnot. Koulutuksen järjestäjä on arvioinut henkilön kelpoisuusvaatimusten täyttyvän vaadittavan tutkinnon ja työkokemuksen osalta, ottaessaan hänet palvelussuhteeseen. Tästä syystä ammatillisten opettajankoulutuslaitosten ei ole tarpeen arvioida kelpoisuusvaatimusten täyttymistä palvelussuhteessa olevien hakijoiden osalta.

Esitetyn pääsäännön mukaiset kelpoisuusvaatimukset täyttävien hakijoiden osalta ammatilliset opettajankoulutuslaitokset arvioisivat hakijan hakukelpoisuuden vaadittavan tutkinnon tason ja työkokemuksen osalta. Muun kuin korkeakoulututkinnon suorittaneen hakijan edellytettäisiin olevan palvelussuhteessa, jolloin kelpoisuusvaatimusten täytyminen tutkinnon ja työkokemuksen osalta perustuisi koulutuksen jär-

jestäjän arvioon ja päätökseen. Opettajankoulutuslaitokset eivät joutuisi arvioimaan palvelussuhteessa olevan hakijan hakukelpoisuutta opettajankoulutukseen.

6 Asian valmistelu

Opetusministeriön asettama työryhmä (2010:5) selvitti ammatillisessa koulutuksessa ja työelämässä tapahtuneiden muutosten vaikutuksia ammatillisten aineiden opettajien ja rehtoreiden osaamisvaatimuksiin ja kelpoisuusvaatimuksiin. Työryhmä luovutti ehdotuksensa 12.2.2010. Työryhmän mukaan nykyiset kelpoisuusvaatimukset ovat edelleen pääsääntöisesti toimivat, mutta niihin tulee tehdä tiettyjä tarkistuksia, jotta ne vastaisivat ammatillisessa koulutuksessa ja työelämässä tapahtuneisiin muutoksiin. Työryhmän ehdotukset olivat laajalla lausuntokierroksella keväällä 2010. Lausuntoja annettiin yhteensä 81. Sosiaali- ja terveystieteiden opettajien kelpoisuusvaatimusten osalta jatkettiin valmistelua keskeisten sidosryhmätahojen kanssa. Touko-kesäkuu 2010. Muutosehdotuksia käsiteltiin sivistyspoliittisessa ministerityöryhmässä 1.10.2010. sekä 18.11.2010. Kelpoisuusvaatimuksia koskevista muutosesityksistä järjestettiin kuulemistilaisuus 5.11.2010. Tilaisuuteen osallistui keskeisten sidosryhmien edustajia (mm. Kuntaliitto, KT, SAK, EK, AKAVA, OAJ, Teknologiateollisuus ry, MTK, Koulutuksen järjestäjien yhdistys KJY, SAKKI, Ammatilliset opettajakorkeakoulu). Kuulemistilaisuuteen kutsutuista jätti kirjallisen kannanottonsa 19 tahoa. Kuulemistilaisuuteen osallistuneet tahot kannattivat pääsääntöisesti kelpoisuusvaatimusten tarkistamista ja pitivät esityksiä oikeasuuntaisina, muutosten toivottiin tulevan voimaan jo vuoden 2011 alusta lukien. Eriäviä näkemyksiä toivat esiin mm. OAJ. Ammatillisen opettajankoulutuslaitoksen edustajat toivat esiin, että opettajakoulutukseen hakeutumisen näkökulmasta tehdyt esitykset ovat edelleen monimutkaisia ja tulkinnanvaraisia. Opettajien ammattijärjestö esitti kelpoisuusvaatimusten muuttamiselle neljän vuoden siirtymäaikaan toimenpideohjelman tulosten ja arvioinnin ajaksi. Asetus on tarkastettu oikeusministeriön laintarkastusyksikössä 7.12.2010.

7 Asetuksen voimaantulo

Esitetään, että asetus tulisi voimaan 1.8.2011. Asetuksella muutettaisiin valtioneuvoston asetusta (986/1998) opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista.